

אגדה היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

חולין פד | אכילת בשר מול אילוצים כלכליים

בין חלב לבשר: הדרכה כלכלית-מוסרית-קיומית

שאת שרשרת האמירות של חז"ל על אכילת בשר מול יכולת כלכלית מועטה, אפשר לשייך להרבה מישורים – חוץ מהמישור הרוחני. אפשר להבין שיש פה הדרכה כלכלית, אפשר לראות בו רמז לקריאה לצמחונות, אבל לא ברור אם יש פה גם מסר תורני. ננסה קודם כל להבין את המישורים הגלויים יותר של האמרות הללו.

מהניסוח המסויג של התורה בנוגע לאכילת בשר, רבי אלעזר בן עזריה לומד להגביל את צריכת הבשר למצבים של תיאבון – כלומר לא בכל ארוחה. את הסיבה הוא תולה בעלותו הגבוהה של הבשר. לדבריו, עדיף שאדם יאכל בשר רק בהתאם לאמצעים שיש לו, וגם אז מוטב שישתמש בבשר שברשותו, ולא בכולו. זו אמירה הגיונית, אבל מסתבר שהיא נתקלת בקשיים. רב מאמץ את דברי רבי אלעזר, אבל לא ברור מדוע הוא צריך לעשות זאת – למה שלא נציית לדברי אחד מגדולי התנאים? מתברר שיש סיבה. רבי יוחנן אומר שרב היה יכול להרשות לעצמו לצמצם באכילת בשר, אבל לא אנחנו. אז מה נעשה? רבי יוחנן אינו משיב, אבל רב נחמן אומר בפירוש שאיננו יכולים לעמוד בהדרכה זו. יש אנשים שמסוגלים לצמצם את התפריט שלהם ולוותר על בשר, אנחנו חלשים מדי. במתח בין הצרכים הגופניים לצרכים הכלכליים, מכריע רב נחמן לטובת הגופניים: עם הכסף נסתדר, נלווה ונחזיר, אבל בלי אוכל לא נתקיים.

המהלך אינו מסתיים כאן. קודם לא שמענו מה הדרכתו של רבי יוחנן, וכעת אנו שומעים אמרה אחרת שלו – להתבסס על תוצרת הצאן. אפשר להבין שהוא מיישר קו עם רבי אלעזר בן עזריה ורב, וקורא להסתפק במועט. אולם המהרש"א מסביר אחרת: החלב אינו רק זול יותר, אלא אף משתלם יותר, כיוון שהבהמה נשאת בחיים. במקום לשחוט את העז, עדיף להשאיר אותה חיה וליטול ממנה חלב, גבינה וצמר. נכון, זה לא כמו שיפודים, אבל זו אספקה של מוצרי חלב לאורך זמן. אם כן, במישור הכלכלי, לפנינו שתי גישות להתמודד עם הפער בין היכולת הכלכלית לצרכים הגופניים: האחת היא לחיות בצמצום, והשנייה – שדורשת גם היא צמצום מסוים – היא להפיק את המיטב והמירב מהקיים.

האם זו רק אמירה כלכלית? הפסוקים, מלבד הפסוק הראשון מהתורה, לקוחים ממשלי. נראה שזו גם הדרכה מוסרית לאדם שלא יחפש את המשובח ביותר. שיצמצם את כמות ההנאות שברצונו להשיג, או שילמד להפיק הנאה מה שיש. אפשר להמשיך למישור נוסף. הראי"ה כתב על מצוות כיסוי הדם כי לאחר התקדמות האנושות, התברר בה עוד צד – יש בעיה לשחוט בעלי חיים, ולכן מכסים את הדם לאות בושא. חז"ל לא דיברו גלויות על צמחונות, אבל ייתכן שהנושא טמון בדבריהם גם כאן: יש בעיה לאכול בשר, ואפשר להתמודד איתה בשתי דרכים: דרך אחת היא לצמצם באכילת בשר, והשנייה היא ליהנות מהחלב. להפיק תועלת מהבהמה, אך באופן שאינו מזיק לה, ובוודאי לא קוטע את חייה. מכאן כבר נפתח בפנינו רובד עמוק של היחס לבריאה. המציאות בנויה כך שניצול המשאבים שבה לא יהיה משתלם. כלומר, אם נהנים מברייה כלשהי על ידי השתלטות עליה וחיסולה – נמצא את עצמנו בלעדיה; משתלם יותר יהיה ליהנות מהבריאה תוך שמירה עליה. העצה הכלכלית-מוסרית-קיומית של חכמים נכונה גם לעולמנו: אם אתם קוראים שורות אלו על גבי מסך, למשל, ולא מתוך דף, אתם עדים לשימוש דיגיטלי שנועד לחיסכון במשאבים. במקום לחסל עץ בשביל נייר, משתמשים באותיות המרצדות ולא מכלים דבר. החיסכון משתלם לכיס, משלים את הנפש, עושה שלום בין האדם לסביבתו, ואולי כך מקרב את הבריאה האלוהית לשלמותה.

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך - למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון, יכול יקח אדם מן השוק ויאכל - ת"ל: וזבחת מבקרך ומצאנך, יכול יזבח כל בקרו ויאכל, כל צאנו ויאכל - ת"ל מבקרך - ולא כל בקרך, מצאנך - ולא כל צאנך; מכאן אמר רבי אלעזר בן עזריה: מי שיש לו מנה - יקח לפסו ליטרא ירק, עשרה מנה - יקח לפסו ליטרא דגים, חמשים מנה - יקח לפסו ליטרא בשר, מאה מנה - ישפתו לו קדרה בכל יום...

אמר רב: צריכין אנו לחוש לדברי זקן. א"ר יוחנן: אבא ממשפחת בריאים הוה, אבל כגון אנו - מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו יריצנה לחנווני. א"ר נחמן: כגון אנו - לוויין ואוכלין...

אמר רבי יוחנן: הרוצה שיתעשר - יעסוק בבהמה דקה. אמר רב חסדא: מאי דכתיב ועשתרות צאנך - שמעשרות את בעליהן.